

ADRIAN CHIRCU

DIMINUTIVE LATINEŞTI „CUM VALACHICA INTERPRETATIONE” ÎN DICȚIONARUL LUI TEODOR CORBEA

„Această dezvoltare multilaterală a diminutivelor românești, precum și numărul însemnat al sufixelor diminutivale [...] credem că dovedește îndeajuns că diminutivele nu sunt străine graiului nostru” (Pușcariu 1900b, p. 256).

0. Alegerea unui stadiu în care să abordăm chestiunea diminutivelor nu este întâmplătoare, căci am dorit, prin acesta, să-l omagiem pe Sextil Pușcariu, care a fost unul dintre primii noștri lingviști care s-au aplecat sistematic asupra derivatelor diminutivale (înaintea sa, doar N. Ch. Quintescu (1867) s-a îndeletnicit cu studiul diminutivelor), urmărind principalele direcții de evoluție a acestor cuvinte ce caracterizează limba română și care îi asigură acea individualitate adesea invocată de către lingviștii români și de către cei străini, ultimii evidențiind capacitatea derivativă diminutivală a limbii române.

0.1. În acest sens, în secolul al XIX-lea, Friedrich Diez afirma că „la langue qui en possède le plus [des diminutifs] est la langue valaque, la plus dégradée” (1874, p. 271), iar, un secol mai târziu, Bengt Hasselrot întărea remarcă acestuia susținând că, în limba română, „la diminution est [...] d'une grande richesse” (1957, p. 220).

1. Despre diminutive s-a scris, în general, destul de mult, însă nu sunt foarte numeroși specialiștii care au studiat global această clasă de cuvinte, prezentă în majoritatea limbilor lumii. La noi, de-a lungul anilor, au existat perioade de studiu intens al diminutivelor, finalizându-se prin contribuții semnificative cum ar fi, în ordine, cele elaborate de către N. Ch. Quintescu (1867), Sextil Pușcariu (1899, 1900a, 1900b, 1929) sau Elena Carabulea (1974), cărora li se adaugă unele articole apărute în paginile revistelor ori ale volumelor individuale/colective, în care sunt descrise aspecte legate de dinamica lexicului românesc, dintre care le-am reținut pe cele publicate, în cei din urmă ani, de către Rodica Zafiu (1996a, b; 2001, 2008, 2010a, b; 2011), care observă, în ceea ce privește limba română actuală, că „diminutivele apar tot mai frecvent în stilul colocvial și chiar în registrul standard, în conversație și în scris” (2011, p. 373).

1.1. Spre deosebire de studiul sincronic al diminutivelor românești (Iordan 1975; Zafiu 1996a, b; 2001, 2008, 2010a, b; 2011; Lüder 1996; Chircu 2011), cel diacronic a fost, adesea, lăsat deoparte, ceea ce impune o reconsiderare a sa, obligându-ne, într-un fel, să ne îndreptăm atenția asupra unor scrieri vechi reprezentative, care ne-ar putea oferi numeroase date referitoare la întrebuițarea lor.

Totuși, pentru perspectiva diacronică asupra diminutivelor, ar trebui amintită aici lucrarea colectivă *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, coordonată de către Magdalena Popescu-Marin (2007)¹, în ale cărei pagini se găsesc informații prețioase referitoare la sufixele diminutivale și la modul de constituire a diminutivelor, în limba românească de altădată.

2. Dintre operele majore ale umanismului românesc, ne-am oprit asupra „*lixicon*”-ului *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*², tâlmăcit de către Teodor Corbea și editat, la o distanță de peste trei sute de ani, prin strădania colegului nostru Mihai-Alin Gherman, care, dintru început, a văzut, în *vorbarul* corbean, o întoarcere culturală spre Occident și spre umanismul propovăduit de învățații apuseni (Gherman 2004, p. 68–110; 2014, p. 53).

2.1. Considerăm că dicționarul lui Teodor Corbea este una dintre lucrările lexicografice care ne poate ajuta să înțelegem mai bine atât modalitățile de formare a diminutivelor, la sfârșitul veacului al XVII-lea, cât și dezvoltările ulterioare ale acestei clase de cuvinte.

Pentru studiul nostru, alegerea acestui dicționar nu este întâmplătoare, deoarece, în paginile sale, este inventariat un număr mare de cuvinte latinești, însotite de traducerea sau de echivalarea lor în limba română.

Având în vedere epoca în care a apărut și fiind un dicționar bilingv latin-român, ne-am fi așteptat ca, în filele lui, să fie înregistrate mai ales cuvinte care fac parte din vocabularul fundamental al limbii latine, însă, deseori, am găsit numeroase cuvinte cu caracter popular sau familiar, ceea ce evidențiază faptul că se adresa unui public mai larg. De asemenea, se poate remarcă deschiderea autorului spre diverse domenii, de unde caracterul enciclopedic al acestuia.

2.2. Chiar dacă direcțiile de analiză oferite de dicționarul amintit sunt multiple (acestea au fost, într-un fel, anticipate și de către autorul ediției critice), în expunerea noastră ne-am oprit asupra diminutivelor latinești și a echivalentelor românești, care sunt prezente în număr mare și care ne pot ajuta la înțelegerea mecanismelor derivative din limba veche. Ceea ce îl frapează, dar și îl atrage pe cel care parcurge atent paginile dicționarului este plăcerea autorului de a traduce ori de a defini cât mai exact termenii înregistrați.

3. După cum se va observa *infra*, inventarul diminutival³, constituit pe baza intrărilor din dicționarul lui Teodor Corbea, este semnificativ, iar sufixele diminutive⁴ întâlnite în dicționarul lui Teodor Corbea sunt⁵:

¹ A se vedea și Carabulea 1972, p. 511.

² Diminutivele din dicționarul lui Teodor Corbea n-au fost avute în vedere de Magdalena Popescu-Marin (2007).

³ În mare măsură, din motive obiective, nu am reținut informațiile morfologice specificate în dicționar (de pildă, genul sau formele flexionare, la adjecativ), deoarece am avut în vedere studiul lexical al intrărilor de dicționar. La adjectivele feminine, genul este marcat atât sufixal, cât și desinențial.

⁴ Încadrarea am realizat-o în funcție de sufixul primului cuvânt diminutivat tradus de Teodor Corbea.

⁵ Pentru informații referitoare la semnificația/semnificațiile și distribuția acestor sufixe, a se vedea Magdalena Popescu-Marin (2007) și G. Pascu (1916).

-aş : amniculus : **pîrniuş** (p. 36); araneola : **păinjinaş** (p. 50); argutulus : **marghiolaş** (p. 53); aureolus : **auraş** (p. 65); bullula : **năsturaş** (p. 78); bibaculus : **băutoraş** de vin (p. 73); capsula : **sieriuaş** (p. 87); coquulus : **bucătărăş** (p. 132); crepidula : **căltunaş** (p. 136); crusculum : **fluieraş** (p. 138); cultellus : **cuşitaş** (p. 139); disculus : **telgeraş** (p. 164); fornacula : **cuptoraş** (p. 209); galericulum : **guleraş**, glugulişa, işlicel de zăbranic (p. 215); graeculus : **elinaş**, grecşor (p. 222); grumulus : **gurguişa**, **muşinoiaş** (p. 223); homunculus : **omînaş** (p. 235); hydraulax : **orgânaş** de apă (p. 237); lepusculus : **iepuraş** (p. 284); lentulus : **închitinelas**, încetişorel (p. 284); librariolus : scriitori, logofat, **scriitoraş** de cărti (p. 286); lividulus : **pizmuitoraş** (p. 289); magistellus : **dăscălaş** (p. 297); malleolus : mugur sau ieşire noao pă viţă; iarăş : **ciocănaş** (p. 298); pulla : **pişchiraş**, pomiselnice (p. 300); orcula : **buriuaş**, şistărel, **ciubăraş** (p. 348); pastillum : **tipeiaş** rătund de doftorit (p. 361); pinnula : **tuleiaş**, penisoară, vîrful ureachiei, arepă de peaste (p. 385); porticula : **foişoraş** (p. 393); puellula : **copilaşă**, fetişoară (p. 415); puellus : **copilaş** (p. 415); pugiunculus : **hangeraş** (p. 415); pulvillus : **căpîtiaş** micşorel supt cap (p. 416); recalvaster : **pleşuvaş**, pleşuviel (p. 428); renunculus : **rărunchiuşaş**, hicătal (p. 435); rutellum : **vătrăraş** (p. 445); scabellum: **scăunaş**, scaun de supt picioare, podmojie (p. 454); scilus semidoctus literis leviter tinctus qui tamen putat se multam fare : **ştitoraş**, învăştătal (p. 456); scitulus : **ştitoraş**, frumuşel (p. 457); sedecula : **scăunas** (p. 460); sellula : **scăunaş**, jîtişor (p. 461); serrula : **hirăstrăiaş** (p. 466); spherula : **ghieghielaş**, glonfişor, glon (p. 478); tantillus : **atîtuleaş**, atît de mititeluş (p. 505); tardiusculus : **întîrziatoraş**, închitinelatec, moale (p. 505); urceolus : **burcănaş**, **urcioraş** (p. 549);

-ea : axiculus : **scîndurea** (p. 67); buccula : **îmbucăturea** (p. 78); castigatiuncula : **certăturea** (p. 90); cellula : **cămărea** (p. 94); crustulum : **îmbucăturea**, **bucătea** (p. 138); fasciculus : **legăturea**, nuieluşa de mînă (p. 201); febicula : **frigureale** (p. 202); foenusculum : **cămătărea** (p. 208); fribusculum : **trägătureaua** îndărăt a casnicilor, a căsătorișilor și depărtarea pînă la o vreme (p. 211); glebula : **ştucătea**, **bucătea** (p. 220); guttula : **picăturea** (p. 224); labecula : **căzăturea**; iarăş : **întinăturea** (p. 277); libellulus : **cărticea** mititică (p. 285); lusiniola : **privighetorea** (p. 293); moriuncula : **muşcăturea**, **mursăcăturea** (p. 316); motiuncula : **mişcăturea**, **clătiturea** (p. 317); offella : **îmbucăturea**, **bucătea** (p. 342); oppressiuncula : **călcăturea** jos (p. 347); penicula : **plătitorea**, simbrioară (p. 366); plagula : **loviturea**; iarăş : lepedeiaş cusut, brătişor (p. 387); questiuncula : **întrebăturea** (p. 421); rimula : **crepăturea**, **despicăturea** (p. 441); rogatiuncula : **rugăturea** (p. 442); solatiolum : **mîngûturea** (p. 474); sorbillum : **hierturea** cu zămisoară de sorbit (p. 476); stipulatiuncula : **prinzăturea**, legămîntă, **legăturea** (p. 484); strophiolum : **legăturea** de piept, măfrămişa (p. 486); vesculus : de **mîncăturea**, supîreluş (p. 539);

-el (-ăl) : aculeolus : **ascuţişel** (p. 12); acutulus : **ascuşităl**, **isteşel** (p. 12); agnel-lus : **mieluşel** (p. 24); amatorculus : **iubitorel**, **ibomnicel** (p. 34); amiculus : **priatenel** (p. 36); animula : **sufleşel** (p. 42); animulus : **cugetăl** (p. 42); arbuscula : **copăcel** (p. 50); arenula : **năşipel** (p. 52); argutulus : **întelepătăl** (p. 53); articulus : **mădulărel**, **degeşel** (p. 56); asellus : **măgărel** (p. 58); batiola : **burcanel** (p. 70); beatulus : **fericişel** (p. 71); bellatus : **înfrâmseşel** (p. 72); bellulus : **frumuşel** (p. 72); blandiculus : **slovesnicel**, **linguşitorel** (p. 75); blandulus : **linguşitorel** (p. 75); botellus : **cîrnătăl** (p. 76); bubulus : **junincel** (p. 78); bullula : **clocoşel** (p. 78); cadiscus : **fedeleşcel**, văscior (p. 80); calceolus : **bătuşel** (p. 82); caligula : **nădrăgel**, **ciorăcel** (p. 83); calthula : **con-**

teșel în floarea viorealei (p. 83); *campanula* : **clopoțăl** (p. 84); *cincticulus* : **brû strîngătorel** (p. 102); *copiola* : *mic șiregel*, prisosire mică (p. 131); *corneolus* : **uscățăl ca osul** (p. 133); *coquulus* : **sucăcel** (p. 132); *dicaculus* : **brehătorel** (p. 159); *digitellus* : **degețăl** (p. 161); *digitullus* : **degețăl** (p. 161); *diverticulum* : **sălașel** (p. 167); *ebriolus*; **bețiviel** (p. 173); *equus* : **călușel** (p. 184); *eruditulus* : **învățățăl** (p. 186); *favulus* : **făgurel de miare** (p. 202); *feroculus* : **nemilostivel** (p. 203); *floridulus* : **înflo-rițăl** (p. 207); *gigantulus* : **urieșel** (p. 219); *grabellus* : **pleșuviel**; iarăș : *mijlocul care iaste între amîndoao sprînceanele* (p. 219); *globus* : *glonj, ghiaghiel* (p. 220); *grandiusculus* : **măricel**, mărișor (p. 222); *guttulus* : **ibrichel**, vas de apă (p. 224); *harenu-la* : **năsăpiel** (p. 228); *hinnulus* : *puiul catfrei, cerbului, mînz, cățel sălbatec* (p. 233); *horridulus* : **îngrozităl, spămîntăl, zurlățăl** (p. 236); *humidulus* : **humezel, jilăvie** (p. 237); *jecusculum* : **hicățăl** (p. 242); *inerticulus* : **slăbicel**, slăbuleț (p. 256); *lan-gividulus* : **lîncezăl** (p. 279); *lassulus* : **ostenițăl** (p. 281); *lautulus* : **ghizdăvie** (p. 282); *lectulus* : **păticeăl** (p. 283); *leviculus* : **ușurel** (p. 285); *limatulus* : **pilițăl** (p. 287); *limu-lus* : **ponivoșel, chiorișor** (p. 288); *literatulus* : *care ceva (pîținel)* au învățat (p. 289); *lolibuncula* : **păinjinel** de mare (p. 290); *longiusculus* : **lungșorel** (p. 290); *loquacu-lus* : **limbuțăl** (p. 290); *lusciolus* : **ponivoșel, chiorișor** (p. 293); *macellus* : **nemoștel, măcrișor** (p. 296); *majusculus* : *mai măricel* (p. 298); *manni* : **călușei** *micșurei, îmbuiestri* (p. 300); *mannulus* : **călușel** mic, mînz (p. 300); *masculus*: **bârbățăl, bârbătușel** (p. 302); *massula* : **aluoțăl** (p. 302); *mentula* : **mădulărel de bârbat** (p. 307); *meticulus* : **fricoșel** (p. 309); *misellus* : **nevolnicel** (p. 312); *mitella* : **ișlicel** popăsc, pot-căpaș (p. 312); *monticulus* : **munticel** (p. 315); *musculus* : **șoricel** (p. 320); *napuncu-lus* : *morecov mic, posfurnăcel* (p. 322); *neptulus* : **nepoțăl** (p. 326); *nitidiuscula* : **curățăl** (p. 328); *oppidulum* : **orășel** (p. 346); *paulus* : **pîținel** (p. 363); *perjuratiuncula* : **jură-mînțăl strîmb, viclean** (p. 372); *perlucidulus diminutivus* : **luminățăl** (p. 372); *perpar-vulus* : *prea micșorel* (p. 374); *pileolum, pileolus* : **ișlicel** (p. 384); *pulchellus* : **frumușel** (p. 415); *pudiusculus* : **împușățăl** (p. 418); *rabiosulus* : **turbățăl** (p. 426); *rancidu-lus* : **veștezățăl, rîncezățăl** (p. 427); *regulus* : **împărățăl, împărat** în țară mică (p. 433); *rorulentus* : **rurățăl** (p. 442); *rubellus* : **roșietecel, roșior** (p. 443); *rufulus* : **roșietecel** (p. 444); *rusticulus* : **mojicel, prosticel** (p. 445); *sanviculus* : **purcel**, sau sînge de ied spre mîncare gătat (p. 451); *scallpellum* : *hier de tăiat vîna, strîcnel* (p. 454); *simulus* : **țuguițăl** (p. 471); *sordidulus* : **imățăl, urățăl, ponosățăl** (p. 476); *subargutulus* : **chibzui-tăl, chitițăl** (p. 487); *submarus* : **amărățăl** (p. 487); *tarantula* : **gîndăcel** strălucit, paian-jin de pămînt tărceat (p. 505); *tegellum* : **acoperemînțel, coperițăl** (p. 506); *tegulum* : **coperișăl, acoperemînțăl** (p. 506); *tenuiculus* : **supățirel** (p. 508); *tintinabulum* : **clopoțăl, sunătoare** (p. 517); *torvulus* : **păticel, pătișor** (p. 520); *tremulus* : **tremurațăl** (p. 524); *trepidulus* : **fricoșăl** (p. 524); *turgidulus* : **unflățăl** în sus (p. 530); *verbulum* : *vocula cuvînțăl, grăișor, vorbuliță* (p. 538); *viaticulum* : **chielciugel de cale** (p. 540); *viculus* : **săticel, sătișor** (p. 541); *vitulus* : **vîțăl** (p. 545); *urbicula* : **orășăl, cetățuie** (p. 549); *utri-culus* : **burdușel, folceluș** (p. 551);

-ică (-ică) : *cupedula* : **bucățică bună** (p. 140); *frustulum* : **bucățică, știuculeț, codri-cel, dărăbiel** (p. 212); *junculus* : **păpurică**, șovăraș (p. 274); *lactucula* : **sălașică, lăptu-cică** (p. 278); *machinula* : **uneltică**, sculisoară (p. 296); *modiolus* : **găleșică**, jumătate de chilișoară (p. 313); *tinunculus* : **păsărică** îngrozîtoare de vîltur [sic] (p. 517);

-ici)că : *aetatula* : **vremicică** de copil mititel (p. 22); *bestiola* : **fiericică** (p. 73); *ca-runcula* : **cărnacică** (p. 89); *cuticula* : **pielicică** (p. 141); *enchoridon* : **cărtacică** purtătoa-

re în mîni, **bărdiță**, **hăngereas** (p. 181); *fabella* : **băsniceică** (p. 199); *famella* : **vesticică** (p. 200); *flosculus* : **floricică** (p. 207); *funiculus* : **funicică**, **hăfîșor** (p. 213); *horreolum* : **șuricică**, *poiată mică* (p. 236); *isoscolon* : **părticica** voroavei dereaptă (p. 272); *lanula* : **linicică** (p. 280); *lapidullus* : **pietricică**, *pietrișoară* (p. 280); *mercedula* : **plăticică**, *simbrioară* (p. 307); *navicella* : **luntricică** (p. 323); *pellicula* : **pielicică** (p. 365); *ponticulus* : **punticică**, *podîșor* (p. 392); *portiuncula* : **părticică** (p. 393); *resticula* : **funicică**, **hăfîșor** (p. 437); *salillum* : **solnicică** (p. 448); *scaphula* : **lunticică** (p. 455); *scapula* : **speticică** (p. 455);

-**(i)or** (var. **-cior**); -**(i)oară** (var. **-cioară**) : *abaculus* : **păhărnicioară** (p. 3); *aedicula* : **căscioară** (p. 18); *amiculum* : **mintioară** (p. 36); *animulus* : **înțelepcioară** (p. 42); *canalicula* : **postăvioară** (p. 84); *canistella et canistellus* : **coșcior** (p. 85); *cellula* : **pimnicioară** (p. 94); *corbula* : **coșcior** (p. 186); *crustula* : **cojicioară** (p. 138); *eburneolus* : **oscior de elefant** (p. 173); *fascicola* : **fâșcioară**, *fașă mică* (p. 201); *fecula* : **drojdioară** (p. 202); *fiscellus* : **coșnicioară**, *șîștărel* (p. 205); *fraterculus* : **frățitor** (p. 210); *fuscinulla* : **furculicioară de hier** (p. 214); *haerediolum* : **moșioară**, **odăioară** veacinică (p. 226); *halecula* : **scrîmbicioară** (p. 227); *hilarulus* : **veseior** (p. 233); *lachrymula* : **lăcrămioară** (p. 278); *lamella* : **cleșnicioară**, *șinișoară* (p. 279); *laterculus* : **cărămidioară** (p. 281); *lodicula* : **pocrovicioară**, *tolișor* (p. 290); *membranula* : *pergamen mic*, **hîrtioară mică pă care deacă scrii**, *poț și șterge* (p. 306); *metula* : **grămăjoară**, *țîfșor*, *țîntișoară* (p. 310); *navicula* : **corăbioară** (p. 323); *ossiculum* : **oșcior** (p. 350); *ostiolum* : **ușcioară** (p. 351); *panniculus* : **postăvior**, *zechiișă* (p. 357); *pratulum* : **livăjoară** (p. 403); *radicula* : **rădăcioară** (p. 426); *samiolus* : **văscior de pămînt** (p. 450); *scutulum* : **păvăjoară**, *pavăză mică* (p. 458); *seriola* : **văscior de pămînt** (p. 465); *sirpiculum* : **coșnicioară** (p. 472); *specula* : **nădejdiaoră**, *nădejde mică* (p. 478); *spongiala* : **burecior mic de mare** (p. 480); *sportula* : **coșcior mic** (p. 480); *subturpiculus* : **grozăvior** (p. 491); *tectoriolum* : **vărnicioară de spoit**, **vărnicioară de spoit păreții** (p. 506); *tegeticula* : **rogojioară**, *strâișor* (p. 506); *trunculus* : *trunchi*, **răgălioară**, *trunchiuleț* (p. 528); *turbella* : **răzmircioară**, *răscoală mică*, *turburărea*; *item* : *șireguț* (p. 530); *turpiculum* : **grozăvior** (p. 530); *vasculum* : **văscior** (p. 535); *virguncula* : **feciuriară**, *vărgurișă* (p. 544);

-**(i)șor** (var. **-îșor**), -**(i)șoară**, **(-ușor, -ușoară)**⁶ : *acicula* : **acșor** (p. 10); *acidulus* : **acrișor**, **iutișor**, (p. 10); *actiuncula* : **făptișoară** (p. 11); *aculeolus* : **ghimpșor** (p. 12); *acuncula* : **acșor** (p. 12); *adolescentulus* : **tinerișor** (p. 15); *agellus* : **holdișoară**, *pământ mic în cîmp* (p. 24); *albulus* : **albișor** (p. 28); *amniculus* : **apșoară curătoare** (p. 36); *anaticula* : **răfîșoară** (p. 40); *angellus* : **unghișor** (p. 42); *animulus* : **mintișoară** (p. 42); *anserculus* : **gînsăcășoară** (p. 43); *apiculus* : **muuntișor** [sic !], *delșor*, **dîmbșor** (p. 47); *aquula* : **apșoară** (p. 50); *arbuscula* : **pomșor** (p. 51); *arcula* : **lădișoară** (p. 52); *arculus* : **arcșor** (p. 52); *atriolum* : **tindișoară** (p. 62); *barbula* : **bârbșoară** (p. 70); *bellulus* : **bunișor** (p. 72); *bestiola* : **fierișoară** (p. 73); *brachiolum* : **brătișor** (p. 76); *buccula* : **văcșoară** (p. 78); *caepula* : **cepșoară** (p. 81); *canaliculus* : **jghebișor** (p. 84); *capeduncula* : **văscior de jîrtvit** (p. 86); *capella* : **căprișoară** (p. 86); *capitellum* : **căpșor** (p. 86); *capitulum* : **căpșor**, **părtișoară** (p. 86); *capreolus* : **țăpșor** (p. 86); *capsula* : **scătulșoară** (p. 87); *caseolus* : **cășcior** (p. 89); *catella* : **lănfîșor** (p. 91); *cauliculus* : **colțîșor de iarba** (p. 92); *cervicula* : **cefșoară** (p. 96); *cochlidium* : **treptișoară oco-**

⁶ Variantă a sufixului anterior.

litoare (p. 110); *cornicula* : **ciorișoară** (p. 133); *corniculum* : **cornișor** (p. 133); *cronula* : **stemșoară** sau *inel* (p. 133); *corpusculum* : **trupșor** (p. 133); *corticula* : **cojișoară** (p. 134); *coticula* : **greșcioară** (p. 135); *cretula* : **cridișoară** (p. 136); *crispulus* : **crefișor** (p. 137); *cristula* : **crestișoară** (p. 137); *crustulum* : **știucșor** (p. 138); *cucullus* : **glug-șoară** de hîrtie în care bagă neguțătorii piperi (p. 139); *cucumella* : **olișoară** de hier (p. 139); *culeolus* : **săcșor** de piiale (p. 139); *cuneolus* : **pănișoară** de lemn (p. 140); *cymbula* : **cinișor** (p. 142); *denticulus* : **dințișor** (p. 153); *dextella* : **mînișoara** cea dreaptă (p. 158); *doliclum* : **butișoară** (p. 168); *domuncula et domuscula* : **căscioară** (p. 168); *dulciculus* : **dulcișor** (p. 170); *eminulus* : **înăltișor**, afară *ivitorel* (p. 179); *equula* : **iepșoară** (p. 184); *fabula* : **bobșor** (p. 199); *falcicula* : **cosișoară** (p. 200); *falcula* : **cosâșoară**, coasă mică (p. 200); *flocculus* : **flocșor** (p. 206); *flucticulus* : **undișoară** (p. 207); *foculus* : **vătrișoară** de foc, vetrică (p. 207); *foricula* : **ușcioară** (p. 209); *forula* : **ușcioară** (p. 209); *foruli* : loc de ținut ceva, **lădișoară** (p. 209); *friguscum* : **frigșor** (p. 211); *furcula* : **furcșoară** (p. 214); *furunculus* : **furișor**; iarăș : zgăibuliță (p. 214); *gemellus* : *geamări*, **gemănișor** (p. 217); *gemmaula* : mărgăritari, **colfișor** (p. 217); *geniculum* : nod, **nodișor** în paiul ierbii; iarăș : genunchiel (p. 218); *globulus* : **glonfișor**, ghiaaghiel mic, glonțurel (p. 220); *grabatulus* : **pătișor**, grătiuță (p. 221); *grandiculus* : **mărișor**, bătrînel (p. 222); *graviusculus* : **greușor** (p. 223); *guttalus* : **vi-nișoară**, vînă mică (p. 224); *habenula* : **hăfîșor**, dălogel (p. 226); *hadillus* : **iedișor** (p. 226); *haedulus* : **iedișor** (p. 226); *hastula* : **dărdișoară**, suliță mică, fuște mic (p. 228); *homulus* : **omșor** (p. 235); *igniculus* : **focșor** (p. 242); *improbulus* : **nu-blîndișor**, lotruleț (p. 248); *joculus* : **glumșoară**, batjocuriță (p. 270); *jusculum* : **zămșoară**, zamă (p. 274); *lacteolus* : **lăptișor**, albineț (p. 278); *lacusculus* : **lăcșor** (p. 278); *latrunulus* : **lotrișor**, tilhărel (p. 282); *lecticula* : **pătișor** purtători (p. 283); *lecticulus* : **pătișor** (p. 283); *lembunculus* : **cinișor**, cinuleț (p. 283); *ligellum* : cușcă, iarăș : **leminișor** (p. 287); *ligneolus* : **de lemnișor** (p. 287); *ligula* : **limbșoară**, iarăș : măsurăriță de o lingură; iarăș : curelușă de legat (p. 287); *limbellus* : *gurișoare* pă rochiia fâmeilor, primuri (p. 287); *limula* : **pilișoară** (p. 288); *literula* : **slovișoară** (p. 289); *loculus* : **locșor**, tulbă, pungă (p. 289); *lucellum* : **dobîndișoară** (p. 291); *lucubratiuncula* : **lucrișor** de noapte făcut (p. 292); *lunulla* : spilcă în chipul lunișoarei făcută (p. 293); *lupulus* : **lupșor** (p. 293); *mammilla* : **fifișoară** (p. 299); *manicula* : **mînișoară** (p. 299); *memorioala* : **miňișoară**, pomenire mică (p. 306); *mensula* : **mensișoară** (p. 307); *mergulus* : **tăv-șoară** pre care mucul cel arzători uloil la sine îl trage (p. 308); *mortariolum* : **piușoară**, piuliță (p. 316); *mullulus* : **somnișor** (p. 317); *munusculum* : **dărișor**, dar mic (p. 319); *muraenula* : **linișor** (p. 319); *negotiulum* : **muncșoară**, lucruleț (p. 325); *nigellus* : **negrișor** (p. 327); *nodulus*, *nodellus* : **nodișor** (p. 329); *notula* : **sem-nișor** (p. 331); *nubecula* : **norîșor** (p. 331); *nucula* : **nucșoară**, nuculiță (p. 332); *numulus* : **bănișor** (p. 333); *ocellus* : **ochișor** (p. 340); *offula* : **zămșoară**, bucățică (p. 343); *opella* : **lucrișor**, munculiță (p. 345); *opusculum* : **lucrișor**, munculiță (p. 347); *oscilla* : **chipșor**, păpușită (p. 350); *oscillum* : **gurișoară** (p. 350); *osculum* : sărutat, **gurișoară** (p. 350); *ovicula* : **oișoară**, oiță (p. 351); *paginula* : **colișoară** de hîrtie (p. 354); *pectunculum* : **pieptișor** (p. 363); *pennula* : **peanișoară** (p. 366); *petasunculus* : **soldurișor**, **costișoară** (p. 378); *pilula* : **glonfișor** mititel (p. 384); *pisciculus* : **peștișor**, păsculeț (p. 385); *pistilla* : **morișoară**, moară de mină, rîșniță (p. 386); *plebecula* : **nărodișor** de miljoc, obște (p. 388); *popellus* : **nărodișor** (p. 392); *possesiuncula* : **ocinișoară**, mărfuliță întru putință-s (p. 394); *probulus* : **binișor**, **blîndișor** (p. 405); *pseudulus* : **viclenișor**, slugă vicleană (p. 414); *pugillus* : **pumnișor**

(p. 415); *pullulus* : **puișor**, *puiuleț* (p. 416); *pulvisculus et pulvisculum* : **prăfșor**, *prăfuleț* (p. 416); *puteolus* : **puțșor**, *fîntîniță* (p. 418); *quaesticulus* : **dobîndișoară** (p. 421); *rastellum* : **greblîșoară** (p. 427); *ripula* : **rîpșoară** (p. 441); *rivulus* : **gîrlișoară**, *pîrfliaș* (442); *rumusculus* : **vestișoară de obște** (p. 444); *rusculum* : **cîmpșor** (p. 445); *sacelus, sacculus* : **săcșor** (p. 446); *sacellum* : *capiște, schitîșor*, *capolnă mică* (p. 446); *sanctulus* : **svîntișor**, *svînt mic* (p. 450); *sangiviculus* : **sîngișor** (p. 451); *scalpel-lus* : *calem, hierșor de scobit* (p. 454); *scrobiculus* : **gropșoară** (p. 458); *scutella* : **blidișor** (p. 458); *scuticula* : **bicișor, gîrbăcel** (p. 458); *sigillum* : **sămnișor, chipșor**; *iarăș* : *peceate* (p. 469); *sorticula* : **sortișor** (p. 476); *spratiolum* : **locșor deșărt, mijloc** (p. 477); *succotrilla dictio est penitus obsoleta* : **glăsișor sumețos, cu sunet mare** (p. 493); *sulculus* : **brezdișoară** (p. 495); *taeniola* : **peștișor**; *item* : *funicică, legăturea* (p. 504); *tentoriolum* : **cortișor, șătrîșoară** (p. 508); *tepidulus* : **căldișor, căldicel** (nici *cald, nici reace*) (p. 509); *tesserula* : **coțcișoară, sămn** (p. 510); *testiculus* : **coișor** (p. 510); *tristiculus* : *can trist, tristișor* (p. 526); *trimulus* : *de trei anișori* (p. 526); *trochulus* : **scriptișor** (p. 527); *turricula* : **turnișor** (p. 530); *tussicula* : **tusișoară** (p. 530); *vaccula* : **vâcșoară, junicică** (p. 533); *vaginula* : **tecșoară, teculiță** (p. 533); *valentulus* : **tărișor, țepiior** (p. 533); *vallecula* : **văișoară** (p. 534); *varicula* : **vinișoară noduroasă** (p. 534); *ventulus* : **vîntișor** (p. 537); *verrucula* : **negșor, negel mic** (p. 539); *vetulus* : **vechișor, vechiuleț** (p. 540); *vindemiola* : **vremșoară de strîns vinul** (p. 543); *vinnulus* : **vinișor cu jmac dulce, prea dulcișor** (p. 543); *viticula* : **vițișoară de vie** (p. 545); *vitriolum* : **sticlișoară** (p. 545); *umbella* : **umbrișoară** (p. 546); *undula* : **undișoară** (p. 547); *ungviculus* : **unghișoară, unghiuiliță** (p. 547); *vocula* : **glăsișor, cuvînțăl** (p. 548); *urnula* : **vedrișoară de scos** (p. 550); *vulnusculum* : **rânișoară** (p. 551); *vulsella idem quod volsella* : **cleștișor, unealtă rumpătoare de păr** (p. 551); *xeniolum* : **dărișor de oaspeți** (p. 553); *zonula* : **brîușor, brîuleț** (p. 556);
-iță : *actuariolum* : *cancel, corăbiuță iute* (p. 11); *anicula* : **bătrîniță** (p. 42); *anserulus* : **gînsculiuță** (p. 43); *ansula* : **mănușiuță** (p. 43); *ascopera* : *teașcă, ghiozdan, tulbiuță* (p. 57); *assula* : **scânduriuță**, *așchie* (p. 60); *calceolus* : **cizmuliță** (p. 82); *coorcum* : **inimiță** (p. 132); *crumenula* : **punguliță** (p. 138); *crustula* : **cojiță** (p. 138); *cubulum* : **câmăriuță** (p. 139); *cucumella* : **tigăiuță** (p. 139); *dextella* : **derepiuță** (p. 158); *doliclum* : **berbeniuță** (p. 168); *domuncula et domuscula* : **căsuliță** (p. 168); *ficulus* : **zmo-chiniuță** (p. 204); *fixula* : **copculiță** (p. 205); *flammlula* : **văpăiuță** (p. 206); *fonticulus* : **fântâniuță, izvorel** (p. 209); *formula* : **frumuliță, încifurarea** (p. 209); *glorio-la* : *mărimie mică, slăviță, slăvitorea* (p. 220); *hamulus* : **cujbiuță, cîrligel, unghicioară** (p. 227); *hepielus* : **musculiuță zburătoare spre lumînare** (p. 230); *herbula* : **ierbuliuță, ierbîșoară** (p. 231); *horiola* : **corăbiuță de pescuit** (p. 235); *hortulus* : **grădiniuță** (p. 236); *iconcula* : **iconiuță** (p. 214); *igniculi* : *scînteie de foc* (p. 242); *imaguncula* : **iconiuță, chipșor, încifurarea** (p. 244); *inauditiuncula* : *ascultarea a veselitoarei vorbulețe* (p. 249); *laguscula* : **ploschiuță, plosculiuță, ploscșoară** (p. 279); *latusculum* : **costiță, costișoară** (p. 282); *laureola* : **cununiță de dafin** (p. 282); *lenusculus* : **corăbiuță de păscărit** (p. 284); *libella* : **cumpăniuță, măsurea, puntișor** (p. 285); *lineola* : **dunguliță** (p. 288); *linteolum* : **măfrâniuță** (p. 288); *loquacula* : **limbuliuță** (p. 290); *matercula* : **măicculiuță** [sic!] (p. 302); *medullula* : *măduo mică, măduiuță* (p. 304); *mendaciolum* : **minciuniuță** (p. 307); *meretricula* : **curvuliță** (p. 308); *mimula* : **fâmeiuță următoare năravului sau obiceaiului altuia cu jos** (p. 310); *muscula* : **musculiuță** (p. 319); *narratiuncula* : **povestiuță, poveste mică** (p. 322); *normula* : **măsuriță, îndereptători de lemn** (p. 330); *nutricula* : **doiculiță, măncută** (p. 333); *palumbula* : **porumbiuță sălbatecă** (p. 356); *panario-*

lum : ***lădiță*** de pită (p. 356); *pictarium* vide : *pyctarium* : ***tăbliță*** și *catașel mic* (p. 382); *pondusculum* : ***povăriță***, *sârcioară* (p. 392); *portula* : ***portiță***, *portișoară* (p. 393); *posticula et posticum* : ***ușuțită*** denlauntru (p. 394); *praediolum* : *măierișug*, ***odăiță*** (p. 397); *pulmunculus* : ***pluminiță*** (p. 416); *pulsula* vide *pustula* : ***zgăibuliță***, *bubșoară* (p. 416); *pulvinulus* : ***periniță***, *perioară*, *căpîťiaș* (p. 416); *ramulus* : ***rămuriță*** (p. 426); *ramusculus* : ***rămuriță***, *rămurișoară* (p. 426); *ratiuncula* : *pricință*, *chititurea* (p. 428); *retticulum* : ***mrejuliță***, *năvodaș*; iarăș : *legăturea de cap* (p. 438); *rotella* : ***rotiță***, *rotișoară* (p. 443); *sarcinula* : ***povăriță***, *legăturea, mototolaș* (p. 452); *saxulum* : ***stînculiță*** (p. 454); *schedula* : ***fîduliță*** (p. 456); *scintillu»la* : ***scînteită*** (p. 456); *scirpiculus* : ***păpuriță*** (p. 456); *scopula* : ***măturiță*** (p. 457); *scortulum* : ***curvuliță*** (p. 457); *securicula* : ***săcuriță***, *toporaș* (p. 460); *sermunculus* : ***vorbuliță*** (p. 465); *simiolus* : ***măimuliță*** (p. 470); *socculus* : ***obieliță*** (p. 473); *specillum* : *oglinziță*, *zărțale mic* (p. 477); *spiculum* : *sâgeată de dardă, cu colțuri scurtă*, ***dărdiță*** săgetătoare (p. 479); *spirola* : ***rotiță*** îcolăcitată, *covrigel* (p. 479); *strumula* : ***gușuliță***, *gușcioară* (p. 486); *sudariolum* : ***măfrâmiță*** ștergătoare de sudori (p. 493); *summula* : ***summuliță***, *sumșoară* (p. 495); *sylvula* : ***păduriță***, *pădure mică* (p. 500); *tabella* : ***tăbliță*** (p. 503); *taleola* : ***sîlpăriță*** de altui (p. 504); *taxillus* : ***coțculiță*** (p. 506); *tessella* : ***formuliță*** în patru cornuri, *sămnișor* (p. 510); *togula* : ***plașculiță***, ***hăiniță*** de desupra (p. 518); *tuberculum* : ***gîlculiță***, *podisor* (p. 528); *tuguriolum* : ***co-libiță***, *cîșculiță*, *cîșluluiță* (p. 529); *tunicula* : ***dulămiță*** (p. 529); *veruculum* : ***frigăriță***, *țapșoară* (p. 539); *villica* : ***măieriță***, ***odăgieriță*** (p. 542); *virgula* : ***nuieliță***, *vârguță*, *zmiceluș* (p. 544); *ulcusculum* : ***bubuliță***, ***zgăibuliță*** (p. 545); *vulpescula* : ***vulpiță*** (p. 551);

-uică (< **-uie** + **-că**) : *Fenestella* : ***ferestrucă*** (p. 202); *fetra* : ***ferestrucă*** sau *ușcioară* în finerea svințitoriu lui (p. 203);

-uleț (< **-ul** + **-eț**) : *anguisculus* : ***șerpuleț*** de apă (p. 42); *audaculus* : ***îndrăznuleț*** (p. 64); *caeculus* : ***orbuleț*** (p. 80); *canalicula* : ***jghiebuleț*** (p. 84); *canistella et canis-tellus* : ***cosuleț*** (p. 85); *caseolus* : ***cășuleț*** (p. 89); *cymbula* : ***cinuleț*** (p. 142); *foliculum* : ***foiuleț***, *foișor* (p. 208); *frigidulus* : ***friguleț***, *recișor* (p. 211); *frustum* : ***știuculeț*** (p. 212); *hemerobios* : ***iermuleț*** care mai mult decât o zi nu trăiaște (p. 230); *homil-lus* : ***omuleț***, *omușor* (p. 235); *homuncio* : ***omuleț*** (p. 235); *horula* : ***cosuleț*** (p. 236); *nidulus* : ***cuibuleț*** (p. 327); *pingviculus* : ***grăsuleț*** (p. 384); *plumula* : ***fulguleț***, *penișoară* (p. 389); *porculus* : ***porculeț***, *purcel* (p. 393); *prandiculum*, *prandiolum* : ***prînzuleț*** (p. 403); *senaculum* : *casă de svat*, ***svătuleț*** (p. 463); *testula* : ***hîrbuleț*** (p. 511); *tubu-lus* : *țavă* sau ***jghiebuleț***, *poștăvioară* (p. 528); *vermiculus* : ***viermuleț*** (p. 538); *ursu-lus* : ***dsuleț*** [sic!] (p. 550); *uterculus* : ***zgăuleț***, *pîntecel* (p. 551);

-uș (-ușă) : *anellus* : ***îneluș*** (p. 73); *auricula* : ***urechiiușă*** (p. 65); *canicula* : ***cățălu-șă*** (p. 85); *caniculus* : ***cățăluș*** (p. 85); *catellus* : ***cățăluș*** (p. 91); *cuticula* : ***pielcelușă*** (p. 141); *modicellus* : ***pîñteluș***, *opritorăș* (p. 313); *molicullus* : ***molceluș***, *molișor* (p. 314); *parvulus* : ***micșoriș***, *micșorel* (p. 361); *pauculus* : ***pîñteluș*** (p. 362); *paululu-s* : ***pîñteluș*** (p. 363); *pauxillulus* : *prea pîñeluș* (p. 363); *pediculus*, *pediolus*, *pedu-su-lus* : ***picioruș*** (p. 364); *perpauculus* : *prea pîñteluș* (p. 374); *terebellum* : ***sfredeluș***, *priticari* (p. 509);

-ușcă : *foemella* : ***muierușcă***, *fămeiță* (p. 207); *muliercula* : ***muierușcă*** (p. 317); *tan-tulus* : *numai atîțîșca*, ***atîțîșca*** (p. 504); *uxorcula* : ***muierușcă*** (p. 552); *uxorcula* : ***muie-rușcă*** (p. 552);

-uſ(ă) : *amiculum* : **plaſcuță** (p. 36); *ancillula* : **slujnicuță** (p. 40); *buccula* : **juninicuță** (p. 78); *bullula* : **băſicuță** (p. 78); *ensiculus* : **săbiuță** (p. 181); *ensiculus* : **săbiuță** (p. 181); *facula* : **făcliuță** (p. 199); *forficula* : **forfecuță** (p. 209); *forpicula* : *forfecuta* [sic!] de *tuns* (p. 209); *inducula* : **serecuță** de jos (p. 255); *juvencula* : **junicuță** sau *fețișoară* (p. 275); *juvenculus* : **junincuț**, *tinerel*, *voinicel* (p. 275); *legiuncula* : **șireguț** mic de oaste (p. 283); *lucernula* : **făcliuță** (p. 291); *manticula* : **desăguță**, *teaſilă*, *burduf* (p. 300); *manubriolum* : **plăſeluță**, *mînerel*, *mânunchiiaș* (p. 300); *palliolum* : **plaſcuță**, *conteſel* (p. 355); *pallula* : **plaſcuță** *femeiască* (p. 355); *passerculus* : **vrăbiuță** (p. 361); *pocillum* : **păhăruț**, **păhăraș** (p. 389); *sicula* : **săbiuță** (p. 468); *statiuncula* : **șireguț** stătători de strajă, *locșor* mic, afară stătători (p. 482); *vesicula* : **băſicuță** (p. 539).

4. În ciuda faptului că, din punct de vedere structural, diminutivele în dicționarul lui Corbea ilustrează calea cunoscută, atașarea de sufixe substantivelor (cel mai adesea), adjecțivelor ori adverbelor, am remarcat totuși o particularitate mai rar întâlnită, și anume „creațiile de autor”, în sensul că, stăpânind foarte bine limba română, autorul reușește să realizeze, ținând cont de posibilitățile sistemului, o serie întreagă de diminutive românești, care redau fidel sensul cuvântului latinesc. Adesea, chiar și editorul pune sub semnul întrebării o formă prezentă în dicționar, însățind-o prin mențiunea [sic !]: *campanula*: **clopotăș** [sic!] (p. 84); *cantiuncula* : **cîntăriță** [sic!] (p. 85); *eminulus*: **înăltișor**, *afără ivitorel* [sic!] (p. 179).

4.1. De altfel, observația noastră e valabilă și pentru alte cuvinte latinești, cărora traducere neagă existența corespondentului din limba română⁷ (de pildă, *eden-tulus* : *fără dinți*, **nedințatec** (p. 174); *dolendus* : *durucios* (p. 167); *dubitabilis* : **îndoințos** (p. 170)).

4.2. Acest demers al lui Corbea nu este unic în epoca sa, însă la niciun alt autor nu întâlnim un număr atât de mare de creații lexicale cu unică atestare. Afirmațiile noastre sunt susținute de faptul că multe dintre derive se găsesc doar la Corbea, însă acestea nu șturbesc cu nimic meritele dicționarului, ci, din contră, i le sporesc, putându-ne, astfel, să ne facem o idee despre posibilitățile de dezvoltare internă a vocabularului limbii române.

4.3. Cărturarul ardelean creează/folosește cuvinte precum scriitorii latini de factură populară⁸. De asemenea, pentru o pricepere cât mai exactă a sensului, diminutivul inventariat este însotit de informații de ordin lingvistic, care au rolul de a lămuri înțelesul termenului. De pildă, *crocota* este definit/tradus ca ‘veșmîntul (hai-na) muierilor cea din jos galbănă’ (p. 137), iar, pe pagina următoare, derivatul *cro-cotula* apare nedefinit, purtând mențiunea *diminutivum a crocota* (p. 138). Informații de acest tip găsim și la: *calyculus diminut. a calice* : *coașă* [sic!] de poame (p. 84); *perlucidulus diminutivus* : *luminățal* (p. 372); *raviscellus diminutivum a ravidus*, a *Plaut* : *cu fețișoară galbănă, vînătă*; iar: *amușîțal* în grumaz, *inusitatum*

⁷ Unele cuvinte sunt puse la îndoială și de către A.-M. Gherman (2010, p. 71–76).

⁸ A se vedea, în acest sens, discuțiile lui Veikko Väänänen (2006, p. 89–90) și C. H. Grandgent (1958, p. 29–35).

(p. 428); *sellariola* : *diminutivum Martialis* (p. 461); *spinturnicum*, *diminutivum a spinturnice ave inauspicata et deformi, quae et ambustanea dicitur* (p. 479); *taciturnulus* : *adjectivum diminutivum* (p. 503).

4.3.1. Menționăm că aproape toate diminutivele din dicționar au înregistrată și baza derivativă (de pildă, *anus* : ***babă***, ***zgîrță*** (p. 44); *anicula* : ***bătrâniță***, *muiare*, *mătușă bătrînă* (p. 42), ceea ce, având în vedere publicul căruia i se adresează, n-ar justifica întotdeauna explicarea formei derivate.

5. În ceea ce privește limba română, derivarea continuă tendințe mai vechi, bine reprezentate în latina vulgară și în limbile române (Hakamies 1951; Hasselrot 1957). Pe lângă bazele derivative (în majoritatea cazurilor substantive), cu diverse semnificații, sufixele care se atașează sunt, în principal, de origine latină : ***-ior***, ***-el***, ***-ea***, ***-ică***, ***-uț(ă)***, însă, în unele cazuri, avem și sufixe de alte origini (***-iță***, ***-uș***, ***-aș⁹***, ***-ușcă***), toate exprimând, în mare măsură, dimensiuni ori calități diminuate ale obiectelor. Mai rar, se poate întrevedea și nuanță afectivă a noilor derivate.

5.1.1. În afara creațiilor de autor, apar și diminutive „*consacrare*” care sunt întâlnite, de-a lungul anilor, în multe dintre vechile noastre texte sau, cel puțin, sunt forme reperate în limba română.

5.1.2. În unele cazuri, Teodor Corbea traduce diminutivul latinesc prin sintagme alcătuite dintr-un substantiv și un adjecțiv (*mic(ă)*, ***mititel-tea*** sau ***mărunt***) : *audi-tiuncula* : ***audere mică*** (p. 64); *capsella* : ***sicriiaș mic*** (p. 87)¹⁰; *cretula* : ***cridă mică*** (p. 136); *falcula* : ***cosâșoară, coasă mică*** (p. 200); *gaulus* : ***feali de corabie mică*** (p. 216); *globulus* : ***glonțisor, ghiiaghiel mic***, *glonțurel* (p. 220); *gloriola* : ***mărime mică***, *slăviță, slăviturea* (p. 220); *guttalua* : ***vinișoară, vînă mică*** (p. 224); *hastula* : ***dărdișoară, suliță mică, fuște mic*** (p. 228); *horreolum* : ***șuricică, poiată mică*** (p. 236); *legiuncula* : ***șireguț mic de oaste*** (p. 283); *Lyxea* : ***orășel (oraș mic)*** din *Acarnaniia* (p. 295); *mannulus* : ***călușel mic***, *mînz* (p. 300); *medullula* : ***măduo mică***, *măduiță* (p. 304); *membranula* : ***pergamen mic, hîrtioară mică pă care deacă scrii, pot și șterge*** (p. 306); *memoriola* : ***mințișoară, pomenire mică*** (p. 306); *mendaciunculum* : ***minciuniță mică*** (p. 307); *micropsychos* : ***cu inimă mică, fără ini-mă, neinimos*** (p. 310); *nablium* : ***chimfal mic*** (p. 322); *narratiuncula* : ***povestită, poveste mică*** (p. 322); *parmula* : ***pavăză mică*** (p. 360); *pastillico* : ***glonțisoare mărunte facu, facu pilule, turtișoare*** (p. 361); *pictarium vide* : *pyctarium* : ***tăblită și catastișel mic*** (p. 382); *pupula* : ***copilă mică, pițirigă***; iarăș: *lumina ochilor* (p. 417); *pustula* : *rîie, mîncătură, zgaibă mică, bubliță [sic]* (p. 417); *regulus* : ***împărat, împărat în țară mică*** (p. 433); *sacellum* : ***capiște, schitișor, capolnă mică*** (p. 446); *sanctulus* : ***svințisor, svînt mic*** (p. 450); *scutulum* : ***păvăjoară, pavăză mică*** (p. 458); *specillum* : ***oglinziță, zărțale mic*** (p. 477); *specula* : ***nădejdiaoră,***

⁹ Sufixul ***-aș*** are proveniență multiplă: slavă (-***aš***), maghiară (-***ás***) și, probabil, autohtonă. Pentru mai multe detalii, vezi Magdalena Popescu-Marin (2007, p. 73). Pentru originea sufixelor diminutive, a se consulta M. Popescu-Marin (2007, *passim*), G. Pascu (1916, *passim*) și V. Väänänen (2006, p. 89–90).

¹⁰ Vezi și Carabulea 1972, p. 511.

nădejde mică (p. 478); **spongiola** : **burecior mic** de mare (p. 480); **sportula** : **coșcior mic** (p. 480); **turbella** : **răzmiricioară, răscoală mică**, turburărea; item : **șireguț** (p. 530); **statiuncula** : **șireguț stătători de strajă, locșor mic**, afară stătători (p. 482); **verrucula** : **negsor, negel mic** (p. 539).

5.1.3. Câteodată, traducerea se face prin sintagme având în structura lor un derivat substantival și unul adjetival: **pulvillus** : **căpătaiaș micșorul supt cap** (p. 416); **libellulus** : **cărticea mititică** (p. 285); **manni** : **călușei micsurei, îmbuiestri** (p. 300); **pilula** : **glonțișor mititel** (p. 384).

5.1.4. Alteori, autorul se înșală asupra valorii sufixului latinesc și traduce oscilant cuvântul: **craticula** : **zăbrea mare, grătăraș** (p. 136).

6. Trebuie menționat și faptul că Teodor Corbea întrebuiștează diminutive și în situațiile în care explică unele cuvinte nederivate diminutival, cu scopul de a reda cât mai bine semnificația acestora: **abra** : **frumoasă, curtenitoare, zvonitoare slujnicuță** (p. 5); **Abydon** : **fînutșor** în *Machiedonia* (p. 7); **accera** : **lădiță** țiitoare de tămîie (p. 9); **achetae** : **mititeale fierișoare** cu arepile mari și cu șase picioare, grieri (p. 10); **actuariolum** : **cancel, corăbiuță iute** (p. 11); **admittere** : **bărbătușul cu muierușca** dempreună a slobozi (p. 12); **caespes** : **bucată de loc, păjiștioară** (p. 81); **capsa** : **scatulcă, lădișoară** (p. 87); **Danusia** : **un ostroviel** în *Rhodus* (p. 169); **Dictyna** : **aceasta iaste dumnezăiuță¹¹** *Dianana* [sic !] (p. 160); **Dodonides** : **dumnezăuțele** carele au dat fîță dumnezăului vinului (p. 168); **Dolabella** : **strungșor**; iarăș: **nume polcecitorii al lui Tîjero** (p. 168); **ebamma** : **miros de bucate, zămșoară bine mirosoitoare a bucătelor spre întingere** (p. 179); **galba** : **viermulet** roditorii în lemn sau în bucate (p. 215); **grammatista** : **învățat de jumătate, învățățăl** (p. 222); **granarium** : **casă de pîne, legăniță** (p. 222); **Graphiarum** : **tecușă, țiitoare de condeiae** (p. 222); **guttus** : **picioraș, ibric** (p. 224); **halce** : **scrîmbiță** (p. 227); **halter** : **glonț de plumb sau ghiaghiel** (p. 227); **impuuber** : **fără de barbă, fiușor, voinicel** (p. 248); **inciles** : **gropșoare** în care în livezi mojicii sloboază apă (p. 250); **infantia** : **fâmeiță grea** (p. 256); **interpensiva** : **jghiaburi de străini, postăvioare** între păreți (p. 266); **Ismaela** : **fînutșor** aravienesc (p. 272); **labarum** : **steguleț** scris cu aur care-l poartă înaintea hătnogului (p. 277); **lama** : **aleșteiaș, lăculeț**, stare de apă (p. 279); **laver** : **urciorușul** lui Dumnezău (p. 282); **lygus** : **tufuiliță** crescătoare în loc uscat și lemnul lui Avraam o chiamă (p. 294); **Lyxea** : **orășel** (oraș mic) din *Acarnania* (p. 295); **mica** : **pietricică** în năsîp strălucitoare (p. 310); **Mocarsus** : **fînutșor** *thrajenesc* (p. 313); **Nicasia** : **numele unui ostrovuleț** (p. 327); **nucamentum** : **mugurașul** cel uscat lung al nucului și al alunului, codița mîței (p. 332); **Peucce** : **un ostrov miscoraș** în gura Dunărei (p. 378); **pluma** : **fulg, penișoară** (p. 389); **pulvinus** : **perioară, căpătaiaș** (p. 416); **pusa pro puella** : **copilașă** (p. 417); **spartium** : **scai de papură** roditorii în *Hispania* din care **coșuleațe obicinuiesc a legă** (p. 477); **striatura** : **brezdișoară, dunguliță** în sfîlpul cel ghizdav scobit (p. 485); **stylobata** : **jghiebuleț de lemn, postăvioară, albie mică**; iarăș : **talpă**

¹¹ În opozиie cu mai vechiul **dumnezoaie**. În general însă, este sufîx moțional.

de stîlp (p. 487); *subargutus*¹² : *chitițăl, înțelepcior* (p. 487); *subcandidus* : *albișor, albuleț* (p. 488); *subcrudus* : *crudișor, cruduleț* (p. 488); *subfrigidus* : *recișor, frigșorel* (p. 488); *subgrandis* : *mărișor, buiecel* (p. 488); *subgravis* : *greușor, greulean, atîrnățăl* (p. 488); *subhorridus* : *zburlităl, cumplițăl, groaznicel* (p. 488); *subinvisus* : *can urîțăl*, spre oarecît *can urîcios* (p. 489); *subpinquis* : *grăsuliu, grăscior* (p. 490); *subtenuis* : *supțireluș* (p. 491); *subtepidus* : *căldișor* (p. 491); *subulo* : *fluieraș*; iarăș: *cerbuleț* căruia încă nu i-au crescut coarne (p. 492); *synephebi* : *tinerei* deșteptati [sic !], *copilandri* (p. 501); *teporatus* : *încropit, încălzit pîținel, încălzițăl* (p. 509); *villus* : *măierișor, odăiță* (p. 542).

7. În paginile dicționarului, am remarcat, în comparație cu latina, bogăția sinonimică diminutivală românească: *apiculus* : *muuntișor* [sic!], *delsor, dîmbsor* (p. 47); *crustulum* : *îmbucăturea, bucătea* (p. 138); *divisoriorum* : *sălașel, găzdișoară, căscioară* (p. 167); datorată, în special, bazelor derivative împrumutate din alte limbi: *frustum* : *bucățică, știuculeț, codricel, dărăbiel* (p. 212); *galericulum* : *guleraș, gluguliță, işlicel de zăbranic* (p. 215); *glebula* : *știucătea, bucătea* (p. 220); *hamulus* : *cujbiță, cîrligel, unghicioară* (p. 227); *horridulus* : *îngrozităl, spămîntăl, zburlităl* (p. 236); *imaguncula* : *iconiță, chipșor, încăpătărea* (p. 244); *juvenculus* : *junincuț, tinerel, voinicel* (p. 275); *libella* : *cumpăniță, măsurea, puntișor* (p. 285); *manubrium* : *plăseluță, mînerel, mănumchiiaș* (p. 300); *metula* : *grămăjoară, fîșor, fîntișoară* (p. 310); *morsiuncula* : *mușcăturea, mursăcăturea* (p. 316); *motiuncula* : *mișcăturea, clătiturea* (p. 317); *offella* : *îmbucăturea, bucătea* (p. 342); *pulvinulus* : *periniță, perioară, căpîtăiaș* (p. 416); *sarcinula* : *povăriță, legăturea, mototolaș* (p. 452); *sordidulus* : *imățăl, urîțăl, ponosităl* (p. 476); *tuguriolum* : *colibiță, cișculeță, cișluliță* (p. 529); *verbulum* : *vocula cu-vînțăl, grăișor, vorbuliță* (p. 538); *virgula* : *nuieliță, vărguță, zmiceluș* (p. 544).

7.1. La această multitudine de sinonime diminutivale, se adaugă și variația afișaxală, baza derivativă rămânând aceeași: *laguscula* : *ploschiță, plosculiță, ploscșoară* (p. 279); *latusculum* : *costiță, costișoară* (p. 282); *nucula* : *nucșoară, nuculiță* (p. 332); *pocillum* : *păhăruț, păhăraș* (p. 389); *pullulus* : *puișor, puiuleț* (p. 416).

8. Considerăm că trebuie menționat și faptul că sunt și situații în care, în paginile dicționarului, avem un diminutiv latinesc, însă Teodor Corbea nu optează pentru o echivalare diminutivală a acestuia: *garrulus* : *brehăitori, coțofănitori, spuitori multe* (p. 216); *glandula* : *carne icroasă, carne de supt gîtleji*; iarăș : *ciumă* (p. 220); *subacidulus* : *în chip acru, ca cînd are hi acru* (p. 487); *subcaerulus* : *în chip vînăt* (p. 488); *trosculus* : *cărnos, gras*; item : *viteaz călăraș* (p. 528); *vetula* : *fămeacie veachie, bătrînă* (p. 540).

9. Din punct de vedere statistic, am constatat că cel mai folosit sufix este *-(i)șor* (*-(i)șoară*), cu variantele: *-ișor, -ușor (-ușoară)*, atașat la baze derivative de diferite origini, cele mai numeroase fiind cele latinești. Aceasta este urmat de *-el(-ăl)* și de

¹² Derivatele cu *sub-* pot exprima o nuanță diminutivată. În acest caz, putem discuta despre o diminutivare prefixală.

-(i)or (var. **-cior**); **-(i)oară** (var. **-cioară**), celelalte sufixe necunoscând o largă întrebuițare.

10. Prin dicționarul său, Corbea este primul nostru lexicograf în adevăratul sens al cuvântului. Aceasta nu se mulțumește doar să echivaleze cuvintele latinești, ci și să ofere explicații, ceea ce-l apropie de contemporanii săi occidentali. Chiar dacă rămâne tributar sursei sale principale, *Dictionarvm latinovngaricvm* al lui Albert Szenci Molnár (1604), Teodor Corbea se detașează de acesta și reușește să ne ofere o perspectivă de ansamblu asupra vocabularului limbii române. Compararea dicționarului lui Corbea cu alte lucrări lexicografice ale timpului său și cu dicționare ulterioare, inclusiv DLR (2010), va facilita o înțelegere adecvată a demersului ales pentru crearea, traducerea ori echivalarea diminutivelor latinești. Suntem convinși că cei care vor fi parcurs dicționarul vor fi surprins știința corbeană de a găsi cuvinte potrivite și de a le meșteșugi pe înțelesul tuturor.

10.1. Echivalentele diminutivale românești înregistrate în paginile dicționarului ilustrează, în mare măsură, osteneala lui Teodor Corbea de a oferi o tălmăcire cât mai exactă a cuvintelor latinești, de unde și inventarul diminutivel românesc semnificativ din filele dicționarului, la îmbogățirea acestuia contribuind, după cum am menționat *supra*, și definirea altor termeni prin cuvinte diminutivate. Lucrarea are merite incontestabile și credem că trebuie situată undeva între umanismul românesc și enciclopedismul iluminist care se instalează încet, dar cu pași siguri, în Ardeal, în veacul ce va urma.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Izvoare

Corbea 2001 = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, volumul I. *Studiu introductiv, note și text*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

Lucrări și studii de referință

- Carabulea 1972 = Elena Carabulea, *Dubla diminutivare în limba română*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 5, p. 509–513.
- Carabulea 1974 = Elena Carabulea, *Sufixele diminutivale în limba română* (rezumatul tezei de doctorat), București, Universitatea din București, 1974.
- Chircu 2011 = Adrian Chircu, *Despre diminutivarea substantivelor neologice în limba română actuală*, în Nedelcu *et alii* 2011 (coord.), p. 69–79.
- Diez 1874 = Frédéric Diez, *Grammaire des langues romanes*. Troisième édition refondue et augmentée, tome deuxième. Traduit par Alfred Morel-Fatio et Gaston Paris, Paris, Librairie A. Frank, 1874.
- DLR 2010 = *Dicționarul limbii române*, tomurile I–XIX, București, Editura Academiei Române, 2010.
- Gherman 2004 = Mihai-Alin Gherman, *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică, 2004.
- Gherman 2010 = M.-A. Gherman, *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2010.

- Gherman 2014 = Mihai-Alin Gherman, *En marge du dictionnaire latin roumain de Teodor Corbea*, în DR, serie nouă, XIX, 2014, nr. 1, p. 48–59.
- Grandgent 1958 = C. H. Grandgent, *Introducere în latina vulgară*. După ediția spaniolă a lui F. De B. Moll. În românește de Eugen Tănase, Cluj, Universitatea „Victor Babeș”, 1958.
- Hakamies 1951 = Reino Hakamies, *Étude sur l'origine et l'évolution du diminutif latin et sa survie dans les langues romanes*, Helsinki, Nöne Given, 1951.
- Hasselrot 1957 = Bengt Hasselrot, *Études sur la formation diminutive dans les langues romanes*, Uppsala–Wiesbaden, A.-B. Lundequistka Bokhandeln–Otto Harrassowitz, 1957.
- Iordan 1975 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975.
- Lüder 1996 = Elsa Lüder, *Procedee de gradajie lingvistică*. Ediție revăzută și adăugită. Traducere de Horațiu Hecuble, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1996.
- Nedelcu *et alii* 2011 (coord.) = Isabela Nedelcu *et alii* (coord.), *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrânceanu*, București, Editura Universității din București, 2011.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, 1916.
- Popescu-Marin 2007 = Magdalena Popescu-Marin (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, 2007.
- Pușcariu 1899 = Sextil Pușcariu, *Die Rumänischen Diminutivsuffixe*. Inaugural-Dissertation, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1899.
- Pușcariu 1900a = Sextil Pușcariu, *Diminuția în limba românească*, în „Noua revistă română”, I, 1900, nr. 8, p. 372–377.
- Pușcariu 1900b = Sextil Pușcariu, *În chestia diminutivelor*, în „Noua revistă română”, II, 1900, nr. 19, p. 254–259.
- Pușcariu 1929 = Sextil Pușcariu, *Despre diminutivele românești* (Über die rumänischen Diminutiva). [Extras din] *Verzameling van Opstellen*, Chartres, 1929, p. 431–436.
- Quintescu 1867 = Nicolaus Ch. Quintescu, *De diminutivis linguae rumanicae vulgo walachicae nominatae* (Dissertatio inauguralis philologica), Berolini, Types Expresserunt Fratres Fickert, 1867.
- Szenci Molnár 1604 = Albert Szenci Molnár, *Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenus nvsqvam editvum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediție anastatică ulterioară: Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990). <https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbo=bks>
- Väänänen 2006 = Veikko Väänänen, *Introduction au latin vulgaire*, Paris, Éditions Klinksieck, 2006.
- Zafiu 1996a = Rodica Zafiu, *Diminutivul*, în „România literară”, XXIX, 1996, nr. 5, p. 7.
- Zafiu 1996b = Rodica Zafiu, *Diminutive ironice*, în „România literară”, XXIX, 1996, nr. 6, p. 7.
- Zafiu 2001 = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.
- Zafiu 2008 = Rodica Zafiu, *Diminutive culinare*, în „România literară”, XL, 2008, nr. 18, p. 15.
- Zafiu 2010a = Rodica Zafiu, *Evaluarea diminutivelor*, în Gh. Chivu, Oana Ută-Bărbulescu (eds), *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 291–297.
- Zafiu 2010b = Rodica Zafiu, *Asocierea cu vorbirea populară, motiv de respingere* (despre diminutive), în Sandra Scarlat, Lidia Ioniță (coord.), *De ce ne plac diminutive?*, în A2 (supliment „Adevărul”), nr. 6 121 (26 martie 2010), p. 27.
- Zafiu 2011 = Rodica Zafiu, *Diminutivele în româna actuală: lexicalizare și utilizare pragmatică*, în Nedelcu *et alii* 2011 (coord.), p. 373–382.

LATIN DIMINUTIVES „CUM VALACHICA INTERPRETATIONE”
IN TEODOR CORBEA’S DICTIONARY
(Abstract)

In his study, the author aims to investigate the way in which Teodor Corbea, in his dictionary, *Dictiones latinae cum valahica interpretatione*, translates or equalizes in Romanian language several Latin diminutives that characterize especially the Vulgar Latin.

The lexicon of this Transylvanian scholar represents one of the oldest dictionaries which could help us to better understand not only the mechanisms of forming diminutives, at the end of the 17th century, but also the subsequent developments. The analysis is a lexical one and follows a structural type, but there are many situations in which the author also takes into consideration the semantics of some less common diminutives.

Cuvinte-cheie: *diminutive, limba română, limba latină, formarea cuvintelor, dicționar, limba română veche.*

Keywords: *diminutives, Romanian language, Latin language, word formation, dictionary, Old Romanian.*

Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
adichircu@hotmail.com